

הגילוי הגדול של רבינו האריז"ל הלוז של תחיית המתים בראש השדרה מקבל את חיותו מהקשר של תפילין שכנגדו

בפרשתנו פרשת כי תבוא (דברים כח-י):
"וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו
ממך". שנינו על כך בגמרא (מנחות לה:): "אמר
רבי אליעזר, אלו תפילין שבראש". וכתב "בעל
הטורים" כי ענין זה רמוז בכתוב: "שם יי נקרא
- ראשי תיבות שי"ן, פירוש שי"ן של תפילין".
וכבר קדמו בזה רבינו בחיי: "כי נרשם בכאן אות
שי"ן שהיא הלכה למשה מסיני, והוא כאילו אמר
וראו כל עמי הארץ כי שי"ן עליך ויראו ממך".
אמנם כבר נתייעו הראשונים והאחרונים להבין
דברי רבי אליעזר, מדוע יראים עמי הארץ דוקא
מתפילין של ראש ולא מתפילין של יד.

פתח דברינו יאיר עם מה שפירש רש"י
(מנחות שם): "שם ה' נקרא עליך, אלו תפילין של
ראש, שכתוב בו רוב השם שי"ן ודל"ת". ביאור
דבריו על פי מה ששנינו בגמרא (שבת סב.):
"אמר אביי שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני,
ואמר אביי דל"ת של תפילין הלכה למשה מסיני".
ואמר אביי יו"ד של תפילין הלכה למשה מסיני".
פירוש, שצריך לקמט את הבתים בשל ראש
שיהא נראה בהם אות ש' משני הצדדים, וצריך
לעשות הקשר בתפילין של ראש בצורת אות ד',
ואת הקשר בתפילין של יד בצורת אות י', כדי
שיצטרפו לשם שד"י.

נמצא כי רובו של שם שד"י - ב' אותיות ש' ד'
רשום בתפילין של ראש, האות ש' בצדדי הבתים
והאות ד' בקשר של תפילין, אבל בתפילין של יד
רשומה רק האות י' בקשר. ולפי זה מפרש רש"י
כי מטעם זה יראים עמי הארץ מתפילין של ראש,
כי הרוב של שם שד"י ב' אותיות ש"ד רשומות
בתפילין של ראש.

אמנם בתוספות (מנחות שם ד"ה אלו) חולקים
על רש"י, ומפרשים הסיבה שעמי הארץ יראים
מתפילין של ראש יותר מתפילין של יד, כי
התפילין של יד צריכים להיות מכוסים, כמו
שדרשו בגמרא (מנחות לו:): על הכתוב (שמות

יג-ט): "והיה לך לאות על ירך" - "לך לאות ולא
לאחרים לאות". נמצא כי אין עמי הארץ יכולים
לראות רק את התפילין של ראש שהם מגולים,
לכן הם יראים דוקא מהתפילין של ראש.

שם שד"י מבריא את החיצונים

ונראה ליישב דברי מאורו של עולם רש"י
הקדוש, כי ברור שגם הוא ידע גמרא מפורשת,
כי התפילין של יד מכוסים ורק התפילין של ראש
מגולים, אלא שהיה קשה לרש"י, כי הן אמת
שהתפילין של ראש מגולים, אבל עדיין אינו
מבואר מדוע נופלת עליהם יראה כשרואים את
התפילין של ראש, לכן פירש רש"י כי הסיבה
לכך היא משום שהרוב של השם שד"י חקוק
בתפילין של ראש.

והביאור בזה על פי הידוע כי שם שד"י מבריא
את החיצונים, ולכן כותבים שם שד"י על המזוזה
מבחוץ כדי להבריא החיצונים שלא יכנסו לבית,
כמו שכתב ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן
קצה): "ובשם שד"י נבראת ארץ... שכן זה השם
מבריא כל השדים, ומזוזה תוכיח שכותבים מבחוץ
שם של שד"י". ומקור הדבר בזוהר הקדוש
(פרשת פנחס רנא:): "דשדי דמזוזה דמבריא לשדים
ומזיקים דתרעא", פירוש: "כי שדי של המזוזה
מבריא את השדים והמזיקים של הפתח".

והוסיף שם ה"מגלה עמוקות", כי האותיות
אחרי שד"י הוא תכ"ה שם קדוש המכה את
החיצונים, כמבואר ב"פרי עץ חיים" לרבינו
האריז"ל (שער קריאת התורה פ"ה): "כי לא עזבית
דורשיך ה' סופי תיבות תכ"ה, והוא השם אשר
הרג משה בו את המצרי... וכל המכוין בו ניצול
מאדם רע כל היום". ונרמז שם זה בכתוב (תהלים
מז-ב): "כל ה'עמים ת'קעו" ראשי תיבות תכ"ה
המכניע את העמים, ולכן כתוב מיד אחר כך (שם
שם-ד): "ידבר עמים תחתינו" עכדה"ק.

הנה כי כן זהו ביאור דברי רש"י שמפרש
המאמר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
עליך ויראו ממך, אמר רבי אליעזר אלו תפילין
שבראש", כי מאחר שרוב שם שד"י חקוק
בתפילין של ראש, הרי כלל גדול הוא בגמרא
(נזיר מב.): "רובו ככולו מדאורייתא", לכן כאשר
יראו כל עמי הארץ את התפילין של ראש,
שכתוב עליו שם שד"י המבריא את כוחות
הטומאה: "ויראו ממך".

וימתק לבאר בזה מה שהסמיך הקב"ה
בפרשה ראשונה של קריאת שמע מצוות
תפילין ומזוזה (דברים ו-ח): "וקשרתם לאות על
ידך והיו לטוטפות בין עיניך, וכתבתם על מזוזות
ביתך ובשעריך". ללמדנו כי כמו שהשם שד"י
הרשום על המזוזה שבפתח הבית הוא שמירה
כנגד כל מיני מזיקים, כך השם שד"י הרשום יחד
על תפילין של יד שהוא כנגד הלב, ותפילין של
ראש שהוא כנגד המוח, הוא שמירה שלא יכנסו
המזיקים וכוחות היצר בתוך הלב והמוח של
איש ישראל, אלא יניחנו לעבוד את ה' כאשר
עם לבבנו ומוחנו.

הלוז שבשדרה נמצא למעלה או למטה

כדרכה של תורה הנדרשת בשבעים פנים,
נראה לבאר מאמרו של התנא האלקי רבי
אליעזר: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש". וצריך
ביאור איפה מצינו כאן רמז על תפילין של ראש.
זאת ועוד, מדוע יראים הגוים דוקא מתפילין של
ראש ולא מתפילין של יד, על פי מאמר המדרש
(ב"ר כח-ג) על הכתוב (בראשית ו-ז): "ויאמר ה'
אמחה את האדם".

"רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק אמר,
אפילו לוז של שדרה, שממנו הקב"ה מציץ את
האדם לעתיד לבוא נמחה. אדריאנוס שחיק

ביאור הגמרא: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אמר רבי אליעזר, אלו תפילין שבראש"

שיטת המקובלים הקדמונים, כי הלז של השדרה שאדם קם ממנו בתחיית המתים נמצא בתחתית השדרה

שיטת רבינו האריז"ל, כי הלז נמצא במקום העורף כנגד הקשר של תפילין של ראש ומקבל את חיותו משם

הכרעת הרמ"ע מפאנו: הלז של אדם נמצא למעלה, אבל למטה נשאר רושם מהלז של חוה שנוצרה מהצלע התחתונה

"כי השי"ת ברא הבריאה על דרך נעוץ סופן בתחילתן כו', ושיהיה אחרית כראשית. וזהו שאמרו חז"ל (ב"ר ה-ז) למה נקראת שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה, כונתם ז"ל, שהגם שהארץ הוא אחרית וסוף, עם כל זה מתחברת ברצונו יתברך שהוא בחינת ראשית הכל, כי נעוץ סופן בתחילתן אחרית כראשית, כי הארץ רצתה לעשות רצון קונה ונתקשרה ברצון העליון".

בדרך זו מפרש ב"זרע קודש" (פרשת וישלח) מה שכתוב אצל יעקב אבינו (בראשית כח-יב): "ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה". גילה לו הקב"ה כי אפילו כשאדם הוא במצב של שפלות בבחינת: "סולם מוצב ארצה", ידע נאמנה, "וראשו מגיע השמימה", שהוא יכול דוקא משם להתקשר עם הקב"ה בבחינת: "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן".

מעתה יש לומר בענין הלז של השדרה כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, עיקר הלז נמצא אמנם כדברי האריז"ל בראש השדרה כנגד הקשר של תפילין, אולם כוחו מתפשט ומתגלה למטה בחוליא האחרונה של השדרה בבחינת: "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", כי מאחר שעתידי הקב"ה לחדש את כל הגוף מהלז, לכן ראוי שיתפשט כוחו מראש השדרה עד תחתיתו.

הכרעת הרמ"ע מפאנו בישוב כל השיטות

אחרי החיפוש והעיון זכינו לדברי המקובל האלקי הרמ"ע מפאנו (מאמר שבתות ה' חלק ד), שמביא את שתי השיטות על מקומו של הלז והוא מכריע ומשווה ביניהן, בלשון קדשו:

"והנה מקום הלז הזה באדם, יש אומרים שהוא בעורף במקום קשר של תפילין, ויש אומרים שהוא בשדרה, וניחא לן למימר כי הלז של אדם הוא למעלה בראש, אך הלז של

רבותינו ז"ל עצם יש באדם במקום קשר תפילין שאינו מתרקב, וממנו יתגדל הגוף לעתיד ונקרא לזו". וכן מבואר ב"ליקוטי הש"ס" להאריז"ל (מסכת ראש השנה ד"ה סוד י"א ימים): "הגיד שבעורף נגד הלז, שאינו נהנה מאכילה ושתייה כלל סוד יום הכיפורים, לכן אינו שולט שם המות בלזו". [ועוד חזון למועד להשתעשע בגילוי הגדול הזה כי הלז הוא כנגד יום הכיפורים].

השוואה בין שתי השיטות

חשבתי דרכי להשוות בין שיטת רבינו האריז"ל כי הלז נמצא בראש השדרה, ובין שיטת המקובלים הקדמונים שהלז נמצא בתחתית השדרה, על פי מה שכתב בעל התניא ב"אגרת הקודש" (פרק לא): "ונודע בשערים כי כל המשכת החיות וההשפעה מעליונים לתחתונים מהם, הן כמו שכתוב בספר יצירה (פ"א מ"ז) נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן, ובכתבי האריז"ל מכונה בשם אור ישר ואור חוזר, וכמו שכתוב והחיות רצוא ושוב".

ביאור דבריו הקדושים, על פי המבואר בספר יצירה (שם): "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן כשלהבת קשורה בגחלת". כלומר כל כח עליון וראשית מתגלה דוקא בתחתון ואחרית, ועל ידי זה יכול התחתון להתקשר עם העליון, והרי זה כמו השלהבת המתפשטת אבל היא קשורה תמיד למקור שהיא הגחלת.

לפי זה נשכיל להבין מה שביאר הרה"ק מראפשיץ ז"ע ב"זרע קודש" (פרשת בראשית ד"ה במדרש), הכח הנפלא שיש ליושבי הארץ למלאות את רצון ה', כי מאחר שהקב"ה ברא את העולם בבחינת: "נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן", לכן דוקא תושבי הארץ שהם בתחתית הבריאה, יש להם כח מיוחד להתקשר עם הקב"ה שהוא ראש לכל, ובלשון קדשו:

עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא, אמר ליה מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא, אמר ליה מלז של שדרה, אמר ליה מנין אתה יודע, אמר ליה איתיתיה לידי ואנא מודע לך, [הביאו לידי ואני אוכיח לך], טחנו ברחיים ולא נטחון, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום".

יש לחקור איה מקום הלז של שדרה שממנו קם אדם בתחיית המתים. ומצינו פתרון לזה ב"ערוך" (ערך לז) שכתב: "לז של שדרה, פירוש חוליא קטנה שבסוף י"ח חוליות, וכל גופו של אדם נרקב חוץ מאותה חוליא, ודומה לשקד". ונראה שלמד כן מדברי המקובלים הקדמונים, החל מספר "ריקאנטי" לרבי מנחם ריקאנטי פרשת תרומה (שמות כה-ל ד"ה ונתת על השלחן): "אמרו רז"ל עצם יש באדם שאינו כלה לעולם והוא עצם התחתון שבשדרה".

וכן כתב ב"עבודת הקודש" לרבי מאיר בן גבאי (ח"ב פ"מ): "וביאור זה כפי מה שקבלו חכמי האמת, אמרו כי הקב"ה משאיר בגוף האדם עצם אחד קטן, והוא התחתון שבשדרה". וכן כתב בספר "ציוני" לרבי מנחם ציוני (פרשת תולדות ד"ה ואולם לז): "נשאר עצם אחד שאינו כלה, יש אומרים שהוא עצם התחתון שבשדרה". וכן כתב ב"שושן סודות" מתלמידי הרמב"ן (אות רעג): "סוד עצם הנקרא לז... שיש עצם אחד באדם שאין כלה לעולם, והוא עצם התחתון שבשדרה".

אולם לעומת כל המקובלים הללו אין לנו אלא דברי מאורו של עולם רבינו האריז"ל, אשר דבריו נתקבלו אצל כל גדולי ישראל כתורה מן השמים, כי עצם הלז הוא בראש השדרה בעורף כנגד קשר התפילין, כמו שכתב ב"אור החמה" על הזוהר הקדוש (פרשת נח ט.ט). בשם רבינו חיים וויטאל:

"והענין כי תחיית המתים היא בסוד אותו העצם הנשאר בקרקע, וביארו בזוהר כי הוא עצם שמניח בו קשר תפלה של ראש, והטעם כי הוא גבוה מכל הגוף ואינו נהנה מן המאכל, ולכן אין שולט בו ריקבון ומשם נבנה הגוף, כמו שכתוב פרשת תולדות מדרש הנעלם דף קל"ז ע"א בפסוק בת תואל הארמי".

ואין ספק שהוא קיבל דבר זה ממורו ורבו האריז"ל, ואכן כן מבואר ב"לקוטי תורה" להאריז"ל (שופטים ד-ה ד"ה והיא יושבת): "ואמרו

הנקרא עצם הלזו, שהיא שאור אל עיסה גוף האדם בתחיית המתים כנודע, ולכן המזלזל בהם אינם קם בתחיית המתים."

ונראה פשוט כי גם הקדמה יקרה זו קיבלה רבי חיים וויטאל מרבו האריז"ל, ואמנם כן מצינו דבר זה כתוב הדר הוא לכל חסידיו, ב"ליקוטי הש"ס" לרבינו האריז"ל (במסכת ראש השנה שבסוף הספר ד"ה ודלת) וזה לשון קדשו: "ודלת ראשך וגוי, הנה ד' של תפילין היא על עצם הלזו, והתפילין הם חיים, ומושיכים בלזו חיים על ידי הב' רצועות, ולכן משם היא התחייה".

ביאור דבריו הקדושים, כי ד' הפרשיות המונחות בד' הבתים בתפילין של ראש הן בבחינת חיים, והם ממשיכים חיים על ידי שתי הרצועות היוצאות מהתפילין מימין ומשמאל, ומתחברות יחד בקשר של תפילין שהוא בצורת אות ד' של שם שד"י, כדי להחיות את עצם הלזו שנמצא שם.

"קרקפתא דלא מנח תפילין - גופן כלה ונשמתן נשרפת"

והנה מה שכתב רבי חיים וויטאל כי מי שלא מניח תפילין: "נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין ואין לו חלק בעולם הבא ובתחיית המתים", המקור לכך הוא בגמרא (ר"ה יז): "פושעי ישראל בגופן ופושעי אומות העולם בגופן, יורדין לגיהנם ונידונין בה שנים עשר חודש, לאחר שנים עשר חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת, ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי צדיקים". ומפרש בגמרא (שם): "פושעי ישראל בגופן מאי ניהו, אמר רב קרקפתא דלא מנח תפילין". הרי לנו דברים ברורים כי פושעי ישראל שאינם מניחים תפילין: "גופן כלה ונשמתן נשרפת", כלומר שאינם קמים לתחיה.

וכן מבואר ב"שערי קדושה" לרבינו חיים וויטאל (חלק ב' שער ח'): "מצות עשה להניח תפילין, אם היה קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם, אינו קם בתחיית המתים, ונקרא ממושעי ישראל בגופן". ולפי המתבאר מדבריו הנ"ל הסיבה לכך היא, כי אם אינו מניח תפילין אין הלזו מקבל את חיותו מקשר התפילין ואינו יכול לקום בתחיית המתים.

נפלא להבין בזה דקדוק לשון הגמרא לכנות פושעי ישראל שאינם קמים לתחיה בתואר: "קרקפתא דלא מנח תפילין", וצריך ביאור מה שהזכירו את הקרקפתא שהוא הראש ולא הזכירו גם את היד. אך לפי האמור הביאור בזה, כי הסיבה שאינם קמים לתחיה הוא מפאת

"וויצר ה' אלקים את האדם" - הלזו שמתקיים לעולם נברא בשם הוי"ה, ושאר הגוף שכלה בשם אלקים

זוהר הקדוש: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך" - ד' פרשיות התפילין שהן כנגד ד' אותיות הוי"ה

ד' אותיות הוי"ה המאירות מד' הפרשיות, ממשיכות חיים על ידי קשר התפילין אל הלזו שנמצא שם

רבי חיים וויטאל: קרקפתא דלא מנח תפילין אינו קם בתחיית המתים, כי הלזו לא קיבל את חיותו מהתפילין

נמצינו למדים מכל זה, כי הלזו עצמו נמצא בראש השדרה כנגד קשר התפילין, אלא שרושם ממנו נמצא בסוף השדרה, לפי דברי הרמ"ע מפאנו מהצלע שהוא לזו של חוה שלקח הקב"ה משם, או כמו שביארנו שנתגלה שם הרושם בבחינת: "נעוץ סופן בתחילתן וסופן בתחילתן כשלהבת הקשורה בגחלת".

תחיית המתים של הלזו מהקשר של תפילין

ועתה בא וראה מה שמצינו בענין זה עוד חידוש עצום בספר "עץ הדעת טוב" לרבי חיים וויטאל (פרשת ויצא ד"ה או יראה אולם), כי מטעם זה יצר הקב"ה את הלזו של האדם בראש השדרה בעורף, כדי שיקבל את חיותו מקשר התפילין ועל ידי זה יוכל לקום בתחיית המתים, ולכן אם לא הניח תפילין ח"ו, אין הלזו מקבל את חיותו מהקשר, ואינו יכול לקום בתחיית המתים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"בספר הזוהר כי תחיית הגוף מתחיל מן החוליא של השדרה הנקרא לזו, והוא כשאור אל העיסה, והוא עצם קיים לעולם ואינו נרקב לעולם, ונקרא בתואל הארמי מפדן ארם, וכאשר הוא קרקפתא דלא מנח תפילין, ואין קשר תפילה של ראש נקשר שם בעצם לא תחיה כלל, ויען בו תלויה התחיה נקרא זמן התחיה לזו על שם העצם ההוא. ונודע כי התחיה תהיה בעמק יהושפט סמוך לחומת ירושלים, ושם יקומו כל המתים במשפט, ולכן שם העיר ירושלים תקרא אז לזו, כי בה תהיה עיקר תחיית המתים".

וכן כתב עוד (שם פרשת תרומה ד"ה ועשו לי): "ובזה יתבאר לך גודל מצות התפילין, אשר עם שאינה רק מצות עשה בלבד, כל המבטלה נקרא קרקפתא דלא מנח תפילין, ואין לו חלק בעולם הבא ובתחיית המתים, והענין כי... קשר של ראש הוא בעורף, אשר שם התחלת חוליות השדרה

חוה הוא הצלע של אדם, שהיה בסוף השדרה העליונה במקום פקק השדרה שלו, כי שם מגיע העורף של חוה, ואף על פי שלוקח משם הלזו שלה, מכל מקום נשאר בו הרושם בלי ספק, כנודע מטבע הדברים הרוחניים".

ביאור דבריו הקדושים, כי אמנם כן עיקר מקומו של הלזו הוא כדברי האריז"ל בעורף במקום הקשר של תפילין, אולם הלא מקרא מלא דיבר הכתוב (בראשית ב-כא): "ויפל ה' אלקים תרדמה על האדם ויישן ויקח אחת מצלעותיו ויסגור בשר תחתנה, ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם".

ומבאר הרמ"ע כי אותה צלע היתה בבחינת הלזו של חוה, שממנו יצר הקב"ה את כל גופה, ומקום של הצלע היה בסוף השדרה של אדם הראשון, לכן אף שלקח הקב"ה את הצלע ויצר ממנה חוה, עם כל זאת נשאר הרושם של הצלע אצל כל אדם, וזהו בחינת הלזו של חוה שנמצא בסוף השדרה, אולם הלזו של אדם עצמו נמצא למעלה בעורף כנגד הקשר של התפילין.

מוסיף הרמ"ע על כך, כי יתכן שאפילו אצל נשים שלא לקח הקב"ה מהם צלע, עם כל זאת נמצא אצלן הרושם של הלזו באותו מקום כמו אצל הגברים:

"ואפשר שרושם אחר כיוצא היה נמצא בחוה גם כן לדוגמא בעלמא, ומזה הדמיון בעצמו ימציאהו הטבע אצל כל אחד ממנו, עם היותו מתחבא וכמעט בלתי מורגש, לא בחוש הראות ולא במישוש כלל, אלא לשרידים אשר חלק להם בבינה. והלזו שבמקום קשר של תפילין נקרא לזו של שדרה בויקרא רבה, הוא תחילת ההתפשטות אל השדרה מן הקדירה של מוח, וניחא לן למימר שהוא עצם תחתון לעצמות הגולגולת ממול עורף ונכנס בשדרה".

בבחינת שני צינורות הממשיכות את החיים מד' אותיות השם שבד' הפרשיות, וכאשר הרצועות מתקשרות בקשר של תפילין, נמצא כי בקשר הזה יש אור גדול של ד' אותיות השם.

יש לומר כי מטעם זה הקשר של תפילין של ראש הוא בצורת אות ד', לרמז שיש שם קיבוץ גדול של אור מכל ד' אותיות השם הוי"ה של ד' הפרשיות, וכאשר אדם מניח תפילין של יד ושל ראש הרי הוא ממשיך חיות לעצם הלוח שעומד כנגד הקשר של תפילין, ועל ידי זה הוא מתקיים לעד וקם לתחיית המתים, אבל אם ח"ו אינו מניח תפילין הרי הוא בבחינת: "קרקפתא דלא מנח תפילין", והלוח אינו מקבל את מזונו וחיותו מהשם הוי"ה ועל ידי זה אינו קם לתחיה ח"ו.

הנה מה טוב ומה נעים להבין בזה מה עמקו דברי רבי אליעזר, שדרש על הכתוב: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, אלו תפילין שבראש", כי ד' הפרשיות של תפילין של ראש המכוונים כנגד ד' אותיות הוי"ה, נותנים חיות לעצם הלוח על ידי הקשר של תפילין שיוכל להתקיים לעולם, וכאשר יראו כל עמי הארץ הכח הנפלא של כלל ישראל, שיתקיימו לנצח בזכות השם הוי"ה המאיר על הלוח, "ויראו ממך" - תיפול עליהם אימתה ופחד.

יומתק להבין בזה מה שכתב הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"מדבר קדמות" (מערכת י' אות נד), בשם הפירוש הנפלא "וואל משה" (בהקדמה) על "עשרה מאמרות" להרמ"ע מפאנו (נדפס שנת ת"ט באמשטרדם), שהביא חידוש גדול בשם רבינו האריז"ל, כי על ראש כל אחד מיישראל מאירים ב' שמות הוי"ה אלקים, ואילו על ראשו של גוי אינו מאיר רק שם אלקים.

לפי האמור יש לומר הביאור בזה, כי דייקא למעלה מהראש אשר שם בעורף נמצא הלוח, שם מאירים ב' שמות הוי"ה אלקים שמהם חיות כל הגוף, כי השם הוי"ה מחיה את הלוח שיישאר בשלימותו בלי שום פגם, והשם אלקים מחיה את שאר חלקי הגוף שנגזרה עליהם מיתה. והנה הם מאירים רק על ראש ישראל, המניחים תפילין של ראש להמשיך את החיות של השם הוי"ה מד' הפרשיות על ידי הקשר של תפילין לעצם הלוח שיתקיים לעולם.

חשבתי דרכי להוסיף תבלין לבאר לפי זה ענין שתי היצירות שיצר הקב"ה את האדם, וגם מה שהזכיר הקב"ה ב' שמות הוי"ה אלקים ביצירת האדם, כי כשיצר הקב"ה את האדם יצר בו שני חלקים, חלק אחד הוא הלוח שממנו התחילה יצירת הגוף, אשר הוא נשאר תמיד שלם בלי שום פגם ואין המיתה אינה שולטת בו, החלק השני הוא הגוף הכלה שחוזר לעפרו, כמו שכתוב (בראשית ג-ט): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

הנה כי כן מדויק להפליא מקרא שכתוב: "וייצר ה' אלקים את האדם" - וייצר עם שתי יודיין, ומפרש רש"י: "שתי יצירות, יצירה לעולם הזה", הוא הגוף הכלה שחוזר לעפרו, ויצירה לתחיית המתים", הוא הלוח שנשאר קיים וממנו יקום האדם בתחיית המתים, לכן כנגד ב' יצירות הללו הרמוזות בתיבת "וייצר", ייחד הקב"ה עליהן מיד שני השמות: "וייצר ה' אלקים את האדם", כי כנגד הלוח שקיים לעולם ייחד השם הוי"ה, וכנגד שאר הגוף שחוזר לעפרו הזכיר שם אלקים.

המשכת חיים מהשם הוי"ה של ד' הפרשיות ללוח

רחש לבי דבר טוב לבאר בזה כמין חומר דברי רבינו האריז"ל ב"ליקוטי הש"ס" שהבאנו לעיל: "הנה ד' של תפילין היא על עצם הלוח, והתפילין הם חיים, ומושכים בלוח חיים על ידי ה' רצועות, ולכן משם היא התחייה". על פי דברי הזהר הקדוש (הקדמה יג): שמפרש הפסוק: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך - אליו תפילין דרישא דאינון שמא קדישא".

פירוש, ד' הפרשיות שבתפילין של ראש הן מכוונות כנגד ד' אותיות השם: "קדש לי כל בכור" כנגד אות י', "והיה כי ביאך", כנגד ה' ראשונה, "שמע ישראל" כנגד אות ו', "והיה אם שמוע" כנגד ה' אחרונה. וזהו פירוש הכתוב: "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי"ה נקרא עליך ויראו ממך" - ד' אותיות של השם הוי"ה המאירות בד' הפרשיות של התפילין.

מענה לפי מה שנתבאר כי הלוח נברא בשם הוי"ה, לתת לו קיום נצחי כדי שיוכל האדם לקום בתחיית המתים, לכן צריך הלוח לקבל את חיותו מהשם הוי"ה של ד' הפרשיות על ידי הקשר של תפילין שעומד כנגדו, כי שתי הרצועות היוצאות מהתפילין של ראש מימין ומשמאל, הן

שהקרקפתא לא הניח תפילין, ולכן לא קיבל הלוח את חיותו מקשר התפילין. זאת ועוד הרווחנו להבין מה שדקדקו לומר: "לאחר שנים עשר חודש גופן כלה" - כלומר כל הגוף כלה אפילו עצם הלוח, "ונשמנת נשרפת" - כי אין להן מקום לחזור בתחיית המתים.

"וייצר" ב' יצירות של הלוח והגוף

בדרך זו במסילה נעלה לפרש הפסוק בפרשתנו: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ודרש על כך רבי אליעזר: "אלו תפילין שבראש". וצריך ביאור הלא לפי מה שנתבאר מתגלה בתפילין של יד ושל ראש השם שד"י, מדוע אם כן הזכיר הכתוב את השם הוי"ה - "כי שם ה' נקרא עליך". זאת ועוד, איפה רמוז כאן תפילין של ראש ולא של יד.

נקדים פנינה יקרה שהביא ב"שמנה לחמו" (חלק ב סוף דרוש יא) בשם הגאון רבי יצחק סג"ל אבדק"ק בעלזיץ זצ"ל, לפרש מקרא שכתוב ביצירת האדם (בראשית ב-ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה". ופירש רש"י: "וייצר, שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים". על פי מה שהקשה בזהר חדש במדרש הנעלם (פרשת בראשית דף ט טור ד), מדוע לא נזכר בכל מעשה בראשית שם המיוחד שהוא השם הוי"ה כי אם השם אלקים. ומתרץ הזהר בלשון קדשון:

"אין נאה למלך הכבוד להזכיר שמו על המתים ועל דבר הנאבד, כדי שלא יאמרו כשם שכל הבריות שבראם הם כלים ונאבדים כך שמו ח"ו, ולא הזכיר שמו המיוחד עד שנבראו כל הבריות שהם כלים ונאבדים, ולאחר כן הזכיר שמו על דבר שהוא קיים לעולם ולעולמי עולמים, שנאמר (בראשית ב-ז) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים".

לפי זה יש לומר שהיה קשה לרש"י, מדוע הזכיר הקב"ה את השם הוי"ה ביצירת האדם: "וייצר ה' אלקים", הלא האדם אינו קיים לעולם, ואין הקב"ה מייחד שמו על דבר שאינו מתקיים. לכן כדי ליישב ענין זה מפרש רש"י: "וייצר, שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים". והנה אחרי תחיית המתים תבטל המיתה ויתקיים האדם לנצח, לכן יפה הזכיר הקב"ה את השם המיוחד על יצירת האדם בתחיית המתים.

לעילוי נשמת הגאון רבי שלום חיים בן עליזה זצ"ל נדבת דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com